

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 872 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oipnazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagazatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	

Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish.....	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан.....	131
Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari: Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	

Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarining oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўйловчи”	334
Н. Э. Кахарова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	344
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	

Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО "Hududgazta'minot"	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi	383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari.....	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Ollokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zeboxon Babaxanovna	

Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе.....	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni.....	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi.....	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida.....	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari.....	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки.....	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba.....	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari.....	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari.....	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati.....	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari.....	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari.....	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni.....	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini.....	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture.....	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili.....	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages.....	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish.....	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari.....	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	

Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Maifuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlarini	761
Xamraqlova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozorida aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va harajatlarning o'zaro mutanosibligi	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Ахтамова Моҳиғул Эркиновна	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English)	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamraev Nodirbek Ravshanovich	

OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION SALOHİYATNI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNI VA AHAMIYATI

Xamrayev Nodirbek Ravshanovich

Qarshi davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsiya salohiyati ko'rib chiqilgan. Jumladan, oziq-ovqat sanoati korxonalari tushunchasining mohiyati ochib berilgan va asosiy iqtisodiy kategoriyalardan biri bo'lgan investitsiya salohiyati hamda investitsiya faoliyatini amalga oshiruvchi oziq-ovqat sanoati korxonalari nuqtai nazaridan har tomonlama ko'rib chiqish zarurligi asoslangan. Investitsiya salohiyatiga ta'rif berilgan va turli olimlarning fikrlari jamlangan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat sanoati korxonalari, investitsiya salohiyati, investitsiyalar resurslar, moliyaviy salohiyat, ishlab chiqarish salohiyati, mehnat salohiyati, innovatsion salohiyat, marketing salohiyati, ehtimoliy salohiyat, boshqaruv salohiyati.

Abstract: The article examines the potential of investment in enterprises of the food industry. In particular, the essence of the concept of enterprises of the food industry is revealed and the need for comprehensive consideration from the point of view of enterprises of the food industry, which carry out investment potential and investment activities, which is one of the main economic categories, is based. The definition of investment potential is given and the definitions of different scientists are summed up.

Key words: food industry enterprises, investment potential, investment resources, financial potential, production potential, labor potential, innovative potential, marketing potential, probable potential, management potential.

Аннотация: В статье рассматривается инвестиционный потенциал предприятий пищевой промышленности. В частности, раскрыта сущность понятия предприятия пищевой промышленности и обоснована необходимость всестороннего рассмотрения с точки зрения инвестиционного потенциала одной из основных экономических категорий и предприятий пищевой промышленности, осуществляющих инвестиционную деятельность. Дается определение инвестиционного потенциала и обобщаются определения различных ученых.

Ключевые слова: предприятия пищевой промышленности, инвестиционный потенциал, инвестиционные ресурсы, финансовый потенциал, производственный потенциал, трудовой потенциал, инновационный потенциал, маркетинговый потенциал, вероятностный потенциал, управленческий потенциал.

KIRISH

Hozirgi vaqtda aholini zarur oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashda oziq-ovqat sanoati muhim o'rin tutadi. Uning tarkibiga tayyor oziq-ovqat mahsulotlari, yarim tayyor mahsulotlar, ichimliklar va tamaki mahsulotlari ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan keng turdagi korxonalar kiradi. Bundan tashqari, oziq-ovqat sanoati muhim iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalarni ham bajaradi. Avvalo, oziq-ovqat sanoati ish o'rinlarining asosiy manbalaridan biridir. Bu butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarni ish bilan ta'minlaydi, jumladan fermerlar, ishlab chiqarish ishchilari, transport xodimlari, qadoqlovchilar va savdogarlar. Buning natijasida oziq-ovqat sanoati ishsizlik darajasini pasaytirish va aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qilmoqda. Qolaversa, oziq-ovqat sanoatining rivojlanishi iqtisodiyotning o'sishi va sarmoya jalb etilishiga xizmat qilmoqda. Oziq-ovqat sanoatida mamlakatlar o'z mahsulotlarini xalqaro bozorga chiqarishi mumkin, bu esa eksport daromadlarini oshirish va tashqi savdo aloqalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, oziq-ovqat sanoati sohasida zamonaviy texnologiyalar va tadqiqotlarga yo'naltirilgan sarmoyalar hosildorlik va mahsulot sifatini oshirishga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, oziq-ovqat sanoati ham aholi salomatligi va farovonligiga ta'sir qiladi. Zamonaviy oziq-ovqat sanoati korxonalari yuqori sifat va xavfsizlik standartlariga javob beradigan mahsulotlar ishlab chiqarishga intilmoqdalar. Ular ishlab chiqarishning innovatsion usullaridan foydalanadi, qayta ishlash va qadoqlash jarayonini nazorat qiladi, shuningdek, sanitariya me'yorlari va qoidalariga rioya etilishini nazorat qiladilar. Bu infeksiyalar va kasalliklar tarqalishining oldini olish, shuningdek, aholini to'yimli va xavfsiz oziq-

ovqat bilan ta'minlashga yordam beradi. Oziq-ovqat sanoatining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyatini ham muhimdir. Dunyo aholisining o'sishi va iqlim o'zgarishlari bilan barchani etarli miqdorda oziq-ovqat bilan ta'minlash tobora qiyinlashib bormoqda. Ekinlar hosildorligini oshirish, saqlash va qayta ishlash usullarini takomillashtirish, yangi oziq-ovqat navlarini yaratishda oziq-ovqat sanoati muhim o'rin tutadi. Umuman olganda, oziq-ovqat sanoati zamonaviy jamiyatning ajralmas qismidir. Bu aholini nafaqat oziq-ovqat bilan ta'minlash, balki iqtisodiyot, sog'liqni saqlash va ijtimoiy taraqqiyotga ham salmoqli hissa qo'shmoqda. Shuning uchun oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash davlatlar va xalqaro tashkilotlarning ustuvor yo'nalishi bo'lishi lozim.

Uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy o'sish imkoniyatlarini belgilovchi asosiy omillardan biri bu iqtisodiyotning investitsion faollik darajasidir. Investitsiya jarayonlarining meyoriy borishini ta'minlaydigan shart-sharoitlarni yaratish davlatning eng muhim vazifalaridan biriga aylanib, uni amalga oshirishda investitsiya faoliyatini amalga oshirishning nazariy asoslari va amaliy qoidalarini yaratish muhim o'rin tutadi. So'nggi paytlarda investitsiya faoliyatining ma'nosini ochib beruvchi tushunchalarning iqtisodiy mazmunini o'rganishning dolzarbligi oshdi. Ushbu tushunchalarning aksariyati faqat bir qarashda uzoq vaqtdan beri o'rganilgan, o'rnatilgan terminologik tizimga o'xshaydi. Ularning tarkibi kontseptual darajada, iqtisodchi olimlarning asarlarida va amaliyotda aniqlashtiriladi hamda boyitiladi. Shuni e'tirof etish kerakki, investitsiyalar bilan bog'liq turli kategoriyalar va atamalarning mazmunini ochib beruvchi tushunchalarning ko'plab ta'riflari mavjud. Shu bilan birga, bu ta'riflarni noto'g'ri deb hisoblash ham mumkin emas, lekin ularni to'liq qarash ham bir muncha noto'g'ri, chunki iqtisodiyotdagi asosiy tushunchalar reproduktiv jarayonlarning rivojlanishi, atrof-muhitning o'zgarishi, tarixiy va iqtisodiy rivojlanishning muayyan bosqichlari o'zgarishi, boshqaruv shakllari va usullarning takomillashishi bilan izohlanadi. Shu munosabat bilan, investitsiya sohasida sodir bo'layotgan jarayonlarning mohiyatini tushunish uchun dastlabki asos bo'lgan tushunchaning iqtisodiy ma'nosi, ya'ni "investitsiya salohiyati" ta'rifini atroflicha qarab chiqish lozim. "Investitsiya salohiyati" tushunchasi mazmuniga qarashlarning umumiy xilma-xilligidan uchta yondashuvni ajratish mumkin.

1. Xarajatga asoslangan yondashuv:

- hudud yoki xo'jalik yurituvchi subyektlarning kapital turlarini o'zlashtirish qobiliyati sifatida tavsiflanadi.

2. Resursli yondashuv: – har qanday manbalar investitsiya salohiyati sifatida talqin qilinadi;

- barcha imkoniyatlar va mavjud resurslarni investitsiya imkoniyati sifatida qaraladi va ular omillar va shart-sharoitlarning butun tizimi ta'sirida shakllanib, investitsion oqimlar orqali amalga oshiriladi.

3. Natijaviy yondashuv:

- foydalanishdan olingan natija sifatida qaraladi;
- xo'jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy faoliyati natijadorligi jihatidan yondashiladi.

"Investitsiya salohiyati" tushunchasiga xos xususiyatlarni o'rganish natijalarini umumlashtirib, ushbu kategoriyaning iqtisodiy mohiyatini aniqlashda yagona yondashuvni shakllantirish uchun uning etimologiyasi va semasiologiyasiga murojaat qilish zarur, deb hisoblaymiz. "Potensial" atamasi lotincha (potentia) so'zidan kelib chiqqan bo'lib, kuch, imkoniyat degan ma'noni anglatadi. Chet el so'zlari lug'atida ushbu chet tili tushunchasining qisqacha izohi "har qanday sohadagi mavjud vositalar va imkoniyatlarning yig'indisi" deb ta'rif berilgan ^[1]. Sobiq Sovet ittifoqi Ensiklopediyasida salohiyat deganda "mavjud va safarbar etilishi, harakatga keltirilishi, muayyan maqsadga erishish, rejani amalga oshirish, muammoni hal qilish uchun foydalanish mumkin bo'lgan vositalar, zaxiralar, manbalar; shaxs, jamiyat, davlatning ma'lum bir sohadagi imkoniyatlari" sifatida keltiriladi. P. Samuelson investitsiya jarayonini kapital shakllanishida joriy iste'mol uchun daromaddan foydalanishdan voz kechish va kelajakda iste'molning kutilayotgan kengayishi sifatida qaradi.. Uning yondashuvi uchta komponentning o'zaro bog'liqligini aks ettiradi: investitsiyalarning uzoq muddatli tabiati, kapitalni shakllantirish jarayoni va investitsiyalarning ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirilishi ^[2].

Zamonaviy bozor iqtisodiyotiga asoslangan yondashuv nuqtai nazaridan, investitsiyalarni kapital qiymatini oshirish va daromad olish maqsadida turli xil obyektlarga barcha shakllarda kapital qo'yilmalar deb qaralishi mumkin. Muallifning fikricha, makon va vaqtda sodir bo'ladigan investitsiya jarayonini takror ishlab chiqarish jarayoni bilan birgalikda ko'rib chiqish kerak. Investitsiyalarning iqtisodiy mohiyatini o'rganishda takror ishlab chiqarish yondashuvi investitsiyalarni dinamikada kapital shakllarini o'zgartirish jarayoni, investitsiya resurslarini investitsiya qo'yilmalariga izchil aylantirish va qo'yilgan mablag'larni kapital qiymatining o'sishiga aylantirish jarayoni sifatida ko'rib chiqadi. Bunda investitsiyalarga pul mablag'lari, maqsadli bank depozitlari, aktsiyalar, aktsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar, texnologiyalar, texnika, asbob-uskunalar, boshqa mulklar, shuningdek, tadbirkorlik va boshqa faoliyat ob'ektlariga qo'yilgan pul qiymatiga ega bo'lgan mulkiy va boshqa huquqlar kiradi. investorning strategik maqsadlariga erishish, foyda yoki samaraga erishishdir ^[3].

Shunday qilib, “investitsiya salohiyati” atamasi vaqt o’tishi bilan barqaror iqtisodiy daromadni ta’minlaydigan mablag’larni aktivlarga investitsiya qilish imkoniyati darajasini aks ettiradi. Shu bilan birga, investitsiya salohiyati investitsiya faoliyatini amalga oshiruvchi xo’jalik yurituvchi subyektning har tomonlama iqtisodiy tavsifini ifodalaydi. Muallif nuqtai nazaridan, birinchi navbatda, investitsiya maqsadlariga yo’naltirilishi mumkin bo’lgan investitsiya resurslari investitsiya salohiyatini aks ettiradi. Investitsiya resurslari deganda investitsiya faoliyatiga kiritilgan kapitalning shakli va miqdori tushuniladi. Investitsion resurslarga quyidagilar kiradi: pul mablag’lari, er uchastkalari, ularga aloqador binolar va inshootlar, turli xil uskunalar, transport va suzuvchi transport vositalari, mineral xom ashyo resurslar, o’rmon maydonlari va suv resurslari, patentlar, sanoat namunalariga bo’lgan huquqlar, mahsulotlar, ularni ishlab chiqarishning yangi texnologiyalari, tovar belgilari va sertifikatlar va boshqalar ^[4].

Iqtisodiy nuqtai nazardan, barcha ko’rib chiqiladigan kapital va resurslarni investitsiya sifatida tasniflashning asosiy mezonlari ularning foydaliligi, qiymati va tannarxi, tasniflashning asosiy sharti esa real investitsiya obyektlariga investitsiyalarni amalga oshirishda foydalanish imkoniyati va iqtisodiy maqsadga muvofiqligi hisoblanadi. Huquqiy nuqtai nazardan, kapital va resurslardan foydalanish uchun investorlar ularga egalik huquqiga ega bo’lishi kerak. Investitsion resurslarning qiymati, eskirish darajasi, shuningdek investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun foydalanish imkoniyatini hisobga olgan holda real bozor qiymati xo’jalik yurituvchi subyektning investitsiya imkoniyatlarini aks ettiradi. Bu shuni anglatadiki, investitsiya salohiyati investitsiya qilish imkoniyati darajasini aks ettiruvchi investitsiyalardir. Bu salohiyat talabni keltirib chiqaradi va kelajakdagi investitsiyalar uchun manba sifatida qaralishi mumkin. Shu nuqtai nazardan qaraganda, “investitsiya salohiyati” tushunchasi doimo obyektivdir. Xo’jalik yurituvchi subyektlar mavjud daromadlarini jamg’arish maqsadida yo’naltirish niyati bo’lmagan taqdirda ham investitsiya salohiyati obyektiv ravishda mavjud bo’lib, real investitsiya talabiga aylanish qobiliyatiga ega hisoblanadi. Shu munosabat bilan investitsiya salohiyati va uni aniq amalga oshirish o’rtasidagi bog’liqlikni ko’rish muhimdir. Xo’jalik yurituvchi subyektlarning investitsiya faoliyati sohasidagi niyatlarini amalga oshirishda investitsiyalarni amalga oshirish uchun omillar, shart-sharoitlar va bevosita imkoniyatlar mavjudligi (ishchi kuchi mavjudligi, mahalliy hokimiyat organlarining tegishli ishlab chiqarishni joylashtirishga roziligi va boshqalar) hisobga olinmasligi mumkin. Shu bilan birga, investitsiyalarning samaradorligi nafaqat amalga oshirish rejalashtirilgan loyihalarining samaradorligiga, balki investitsiya salohiyatini real investitsiya jarayoniga kiritish shartlariga bog’liq hisoblanadi.

Binobarin, investitsiya resurslari bilan birgalikda investitsiya shartlari xo’jalik yurituvchi subyektlarning investitsiya salohiyatini belgilaydi va tavsiflaydi. “Investitsiya salohiyati” tushunchasini har tomonlama iqtisodiy tavsiflash uchun ba’zida tegishli terminologik ta’rifga ega bo’lmagan tushunchalarni ham qarab o’tish juda muhimdir. Investitsion salohiyat iqtisodiy subyektlarning jalb qilingan investitsiyalarni iste’mol qilish qobiliyatini aks ettiradi, ya’ni strategik istiqbolda rejalashtirilgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun investitsiyalarni jalb qilishning maksimal hajmini tavsiflaydi. “Investitsiya salohiyati” tushunchasi “investitsiyaga ehtiyoj” tushunchasidan farq qiladi. Investitsiyalarga bo’lgan ehtiyoj xo’jalik yurituvchi subyektlarning joriy investitsiya rejalari amalga oshirish uchun olishi kerak bo’lgan investitsiyalar miqdorini aks ettiradi. Muayyan hududlarda faoliyat yuritayotgan xo’jalik yurituvchi subyektlarning investitsiya salohiyati mamlakat va uning ma’lum hududlari investitsiya salohiyatining bir qismidir. Uning yana bir qismini tegishli byudjetlardan investitsiya maqsadlarida ajratiladigan mablag’lar tashkil etadi. Xo’jalik yurituvchi subyektlarning investitsiya imkoniyatlari va hududlardagi va umuman iqtisodiyotning investitsiya imkoniyatlarini tashkil etadi.

Hududlarning va umuman respublikaning investitsiya imkoniyatlari viloyat va mahalliy byudjetlarga real soliq tushumlari hamda tadbirkorlik subyektlarining tegishli hududlardagi real investitsiyalariga muvofiq shakllantiriladi. Shu bilan birga, hududlarning va umuman iqtisodiyotning investitsion salohiyati ularning investitsion jozibadorligini tavsiflovchi omillar mavjudligini belgilaydi. Ko’rib chiqilayotgan investitsiya salohiyati tushunchasi asosiy makroiqtisodiy ko’rsatkichlarni va birinchi navbatda, hududlarning ishlab chiqarish omillari bilan to’yin-ganligi, aholining iste’mol talabi va boshqa ko’rsatkichlarni o’z ichiga oladi. U ishlab chiqarish, moliyaviy, mehnat, iste’mol, infratuzilma, innovatsion va tabiiy resurs salohiyatlarining yig’indisi sifatida baholanadi. Muayyan salohiyatlarning har biri butun ko’rsatkichlar guruhi bilan tavsiflanadi. Masalan, ishlab chiqarish salohiyati iqtisodiy faoliyatning muayyan natijalariga erishish imkoniyatini bildiradi. Moliyaviy salohiyat - rivojlangan bank sektori, investitsiya kompaniyalari, pay fondlari va boshqalarning mavjudligidir. Tabiiy resurs salohiyati sanoat uchun xom ashyo zaxiralari, o’rmon resurslari va qishloq xo’jaligi yerlarining kattaligi bilan tavsiflanadi.

Mamlakat yoki hududlar tabiiy resurslarning eng muhim turlari balans zaxiralari bilan o’rtacha ta’minlanganligini tavsiflanadi. Uy xo’jaliklarining daromadlari va asosiy oziq-ovqat mahsuloti tannaxrlarining nisbati, aholi depozitlari miqdori va ba’zi boshqa ko’rsatkichlar bilan tavsiflanadigan iste’mol salohiyati aholining umumiy xarid qobiliyati sifatida qarakadi. Infratuzilma salohiyati iqtisodiy-geografik joylashuvi va infratuzilma jihozlarini baholaydi. Innovatsion salohiyat yangi mashinalarning yaratilgan namunalarini soni, ilmiy ishlanmalarni amalga oshiruvchi tashkilotlar soni, tadqiqotchilar soni, fanga yo’naltirilgan investitsiyalar hajmi va boshqalar bilan belgilanadi. Mehnat salohiyati birinchi navbatda iqtisodiy faol aholi soni va uning ta’lim darajasi bilan tavsiflanadi (1-jadval).

1-jadval: Investitsion salohiyatni aniqlashga bo'lgan turli yondashuvlar

Mualliflar	Investitsion salohiyatni aniqlash variantlari
N. D. Guskova	"Investitsiya salohiyati makroiqtisodiy xususiyatlarni, hududning ishlab chiqarish omillari bilan to'yinganligini, aholining iste'mol talabini va boshqa parametrlarni hisobga oladi" ^[5] .
L. S. Valinurova, O. B. Kazakova	Investitsion salohiyat deganda "... moddiy-texnikaviy, moliyaviy va nomoddiy aktivlarni (sanoat obyektlariga mulk huquqiga egalik qilish, foydali qazilmalarni qazib olish, ijtimoiy-iqtisodiy, bozor sohasidagi ma'lumotlarni to'plash) o'z ichiga olgan investitsiya resurslari yig'indisi sifatida belgilash taklif etiladi" ^[6] .
R. A. Karmov	"Investitsiya salohiyati - bu, birinchi navbatda, jamg'arish uchun mo'ljallangan va ulardan foydalanishda kutilgan natijaga erishish imkonini beruvchi o'z resurslari yig'indisidir. Investitsion salohiyat xo'jalik yurituvchi subyektning qarz kapitalidan foydalanmasdan ma'lum bir investitsiya loyihasini mustaqil ravishda amalga oshirish qobiliyatini tavsiflaydi" ^[7] .
R. N. Malyshev	"Investitsiya salohiyati tarmoqning asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari – asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar tarkibi, asosiy kapitalga qo'yilgan investitsiyalar fizik hajmi indeksi, investitsion salohiyat investitsiyalar boshidagi asosiy fondlar mavjudligi tarkibidagi ulushini hisobga olishi kerak. davri, asosiy fondlarning amortizatsiya darajasi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar tarkibi, aktivlar rentabelligi, konsentratsiyalar va boshqalar" ^[8] .
V. Y. Katasonov	Investitsiya salohiyati – bu oldingi iqtisodiy faoliyat natijasida to'plangan barcha o'z resurslarining (moliyaviy, moddiy, ilmiy-texnikaviy, inson resurslari) maksimal mumkin bo'lgan yig'indisi" deb ta'riflanishi taklif etiladi va shu bilan birga iqtisodiy subyektning joriy iqtisodiy faoliyatini buzmasdan investitsiya faoliyatini (kapital qo'yilmalar shaklida) qo'llab-quvvatlash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan faoliyatidir" ^[9] .
F. S. Tumusov	Investitsion salohiyat deganda ... to'plangan kapitalning investitsiya bozorida salohiyat talabi ko'rinishida taqdim etiladigan, real investitsiya talabiga aylanish qobiliyatiga ega va imkoniyatiga ega bo'lgan qismini tashkil etuvchi salohiyati, investitsiya resurslari yig'indisidir ^[10] .

"Investitsiya salohiyati" kategoriyasi mazmuniga o'ziga xos yondashuv haligacha mavjud emas, va shu bilan birga boshqa har qanday iqtisodiy kategoriya singari, ushbu ko'rsatkichni baholashning umumiy qabul qilingan usuli ham mavjud emas. Shunga ko'ra, investitsiya salohiyatini aniqlash va baholashga yondashuvlarni tahlil qilish va "korxonaning investitsiya salohiyati" kategoriyasini aniqlash uchun mazmuni jihatdan eng mos ta'rifni aniqlash zarurati paydo bo'ladi.

Aksariyat olimlar investitsiya salohiyatini ma'lum sharoitlarda investitsiya resurslariga aylantirilishi mumkin bo'lgan moliyaviy resurslar yig'indisi sifatida qaraydilar. Ayrim mualliflar investitsion salohiyat ko'rsatkichlari ro'yxatiga korxonaning tashqi manbalardan investitsiya resurslarini jalb qilish bo'yicha salohiyat imkoniyatlarini belgilovchi investitsion jozibadorlik ko'rsatkichini ham kiritadilar.

Quyida keltirilgan jadvalda investitsiya salohiyatini aniqlash bo'yicha mavjud yondashuvlarning qiyosiy tahlili keltirilgan.

Mualliflar tomonidan olib borilgan tahlillarga asoslanib, korxonaning investitsiya salohiyatini moddiy, texnik va moliyaviy resurslar, shuningdek, investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan nomoddiy resurslar yig'indisi sifatida tavsiflash mumkin.

Korxonalarning investitsion salohiyatini tadqiq etishda iqtisodchi olim L.A.Tolstolesov investitsiyaviy resurslar to'plami sifatida talqin qilgan va uning tarkibiga investitsiyalarni jalb qilishning zaruriy sharti bo'lgan hududning imkoniyatlarini kiritgan ^[11]. L.A. Tolstolesov moliyaviy va investitsion salohiyatni tadqiq etishda salohiyat manbalarini alohida o'rgangan, investitsiya salohiyatini shakllantirishda esa an'anaviy ravishda hisobga olinadigan moddiy, moliyaviy, intellektual va boshqa resurslar to'plamini shu bilan birga kapital egalari va investitsiya obektlarini kiritgan ^[11].

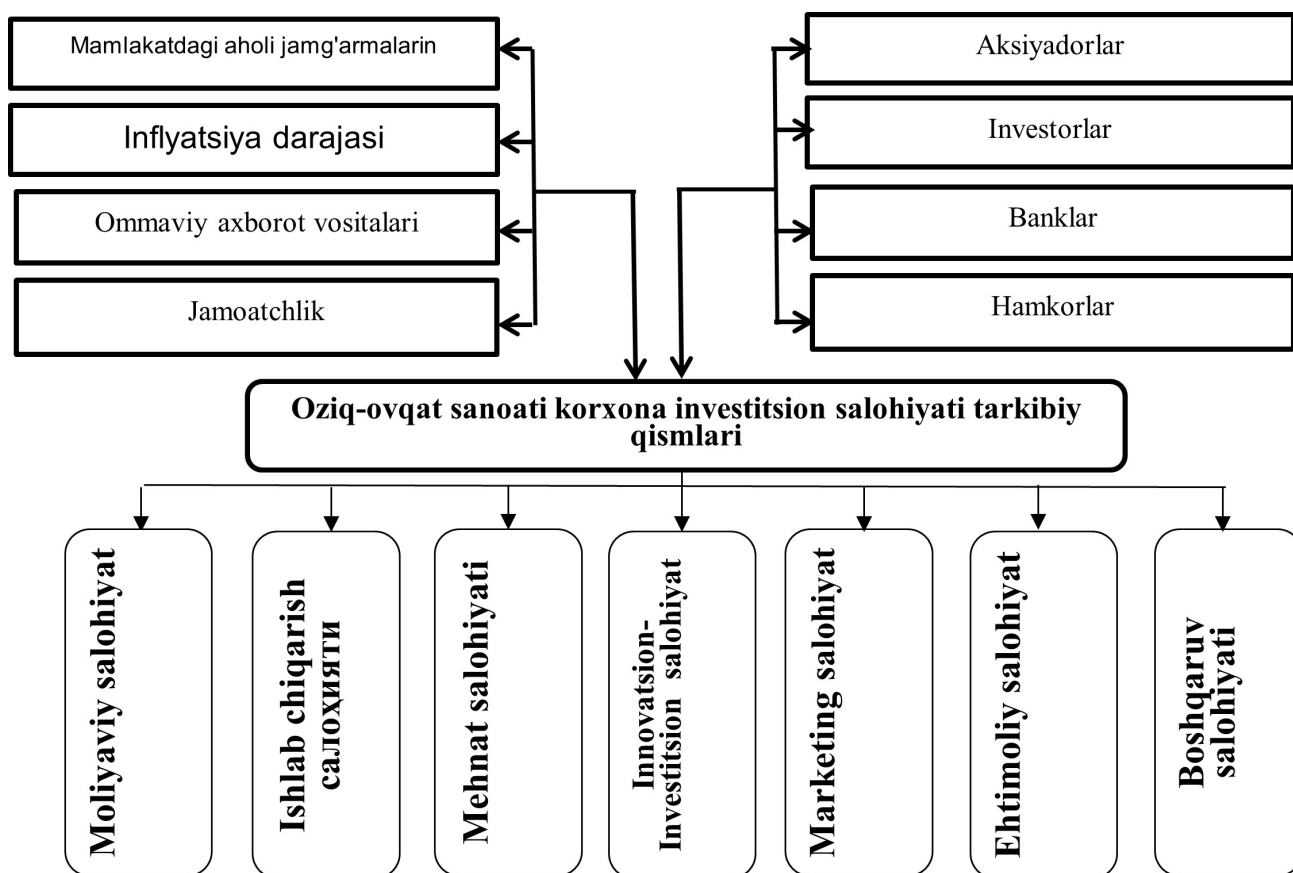
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada oziq-ovqat sanoatini korxonalarida innovatsion salohiyatni shakllantirishning ahamiyatini va sohadagi mavjud muammolarni ilmiy jihatdan o'rganish, qiyosiy solishtirish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiyalash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqoridagilardan xulosa qilgan holda aytish mumkinki, oziq-ovqat sanoati korxonalari investitsion salohiyatini quyida keltirilgan moliyaviy, ishlab chiqarish, mehnat, innovatsion, marketing, ehtimoliy va boshqaruv salohiyati turlariga ajratishimiz mumkin (1-rasm).

1-rasm: Oziq-ovqat sanoati korxona investitsion salohiyatiga ta'sir etuvchi omillar^[12]

Oziq-ovqat sanoati korxonalari investitsion salohiyatini shakllantirishda tashqi omillarning o'rni muhim bo'lib korxonalarga bevosita bog'liq bo'lmagan omillar bo'lib hisoblanadi. Aytishimiz mumkinki, oziq-ovqat sanoati korxonalari investitsion salohiyatiga ta'sir etuvchi omillarni tashqi va ishchi omillarga ajratishimiz mumkin bo'ladi. Tashqi omillarga korxona faoliyatiga ta'sir etuvchi davlat boshqaruv organlari, jamoatchilik institutlari, ommaviy axborot vositalari, aksiyadorlar, investorlar, banklar hamda tashqi hamkorlarni, jumladan ishlab chiqaruvchi va iste'molchilarni keltirishimiz mumkin bo'ladi.

O'z navbatida ichki omillar deganda korxona faoliyatini tashkil etishda ichki imkoniyatlar, to'siq va muammolar nazarda tutiladi. Ushbu omillar sifatida korxonaning buxgalteriya siyosati, asosiy fondlar va ulardan foydalanish darajasi, korxona moliyaviy aktivlari tarkibi va tuzilishi, kadrlar siyosati, boshqaruv salohiyati va shu kabilar kiradi.

Bundan tashqari korxonaning investitsion salohiyatiga ta'sir etuvchi omillar ichki va tashqi omillar sifatida quyidagicha ta'riflash mumkin.

Ichki omillarga quyidagilar kiradi:

- korxona tomonidan nazorat qilinadigan resurslar (intellektual, texnik, xom ashyo va boshqalar);
- iste'mol va tovar bozorlariga chiqish;
- raqobatning ta'siri;
- xorijdan investitsiya resurslaridan foydalanish imkoniyati va xorij kapitalining iqtisodiyotda mavjudligining umumiy darajasi;
- korxonalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosatining mavjudligi.

Tashqi omillar:

- mamlakatdagi aholi jamg'armalarining tabiati (hajmi, tarkibi, dinamikasi);
- aholining inflyatsiya kutilmalari darajasi;
- investitsiya resurslari egalarining mamlakatning qayta taqsimlash sektoriga (banklar, qo'shma investitsiya institutlari, sug'urta kompaniyalari) ishonchi;
- investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazaning holati;
- boshqa shaffoflik omillari va mamlakatda biznes yuritishdagi to'siqlar majmuasi (korruptsiya darajasi, byurokratizatsiya, jinoiy vaziyat va boshqalar).

Korxonaning investitsion salohiyati - bu korxonaning strategik va joriy maqsadlariga erishish uchun barqaror rivojlanishini ta'minlashga qodir bo'lgan investitsiya loyihalari va resurslari majmui ^[13].

Shunday qilib, yuqorida keltirilgan ta'riflarning barchasi "investitsion salohiyat" tushunchasini aniqlash bo'yicha klassik qarashlarni inobatga olgan holda, oziq-ovqat sanoati korxonasining investitsion salohiyati tushunchasiga quyidagicha ta'rif berishni taklif etamiz. Bizningcha, korxonaning investitsion salohiyati – bu barcha mavjud salohiyat turlari, jumladan ishlab chiqarish, moliyaviy, mehnat, marketing, boshqaruv va innovatsion salohiyatlarning umumiy qobiliyatlari yig'indisidir. Bu esa oziq-ovqat sanoati korxonasi tashqi muhitga bog'liq holda o'zaro ta'sir jarayonida tayyor oziq-ovqat mahsulotlariga (xizmatlariga) bo'lgan bozor ehtiyojlarini aniqlash va qondirish, mavjud resurslardan samarali foydalanish asosida korxonaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash qobiliyatidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan xulosa qilib shuni aytish mumkinki, uslubiy yondashuvga ko'ra faqat mavjud imkoniyat va qobiliyatlar yig'indisi sifatida talqin qilinuvchi "investitsion salohiyat" tushunchasining mazmuni ehtimoliy salohiyatning mavjudligi ham hisobga olingan holda, oziq-ovqat sanoati korxonasiga tatbiqan faoliyat samaradorligi va rivojlanishi tavsifi, tahlil obektlarining retrospektiv va perspektiv analitik ko'rsatkichlarini baholash mezonlari tizimi, barcha mavjud salohiyat turlari umumiy qobiliyatlari yig'indisi sifatida qaralishi lozim.

Investorlarning investitsiya faoliyatida loyihalarni amalga oshirish uchun iqtisodiy muhit bevosita ta'sir ko'rsatadi, xususan, soliq muhiti, erlardan foydalanish tizimi, har xil turdagi imtiyozlar berish tizimi va boshqalar. Jami investitsiya imkoniyatlari tegishli resurslar va ishlab chiqarish omillarining mavjudligi, shuningdek, investitsiyalar uchun iqtisodiy shart-sharoitlar, investitsiya faoliyatini amalga oshirish uchun iqtisodiy muhit va xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlashi bilan belgilanadigan turli darajadagi xo'jalik yurituvchi subyektlar va umuman davlatning investitsiya salohiyatini belgilaydi. Investitsion salohiyatning hajmi va dinamikasi iqtisodiy salohiyat bilan o'zaro ta'sirga ega. Bir tomondan, ular to'g'ridan-to'g'ri unga bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, ular ikkinchisining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy salohiyat deganda, odatda, iqtisodiyotning barcha tarmoqlari ishlab chiqarish bazasi, o'zlashtirilgan tabiiy resurslar hajmi va tarkibi, ilmiy-texnikaviy va intellektual salohiyati, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmalarning rivojlanish darajasi miqdor va sifat ko'rsatkichlari tushuniladi. Iqtisodiy salohiyat mintaq va mamlakat iqtisodiyotining barcha tarmoqlari va ijtimoiy sohalarini barqaror, dinamik va samarali rivojlantirish qobiliyatini belgilovchi omillar va shart-sharoitlar majmui bilan belgilanadi. Iqtisodiy adabiyotlarda investitsion salohiyat ko'pincha investitsiya muhitining ajralmas tavsifi sifatida ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, investitsiya muhiti iqtisodiy va investitsiya salohiyatini, shuningdek, boshqa omillar majmuini o'zida mujassam etgan keng qamrovli tushunchadir. Investitsion muhitni mamlakat iqtisodiyotining ajralmas xususiyati sifatida ko'rsatar ekanmiz, uning investitsiyalar tushunchasi bilan bog'liqligini ta'kidlamalik mumkin emas.

Ichki va tashqi investorlar uchun investitsiya qarorlarini qabul qilishda eng muhim omil bu risk hisoblanadi. Investitsion risk - bu investitsiyalar va ulardan daromadlarni yo'qotish ehtimolidir. Investitsion risk darajasi mamlakatdagi siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, jinoyatchilik holati, shuningdek, investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazaning holati bilan belgilanadi. Shunday qilib, investitsiya risklari investitsiya muhitining ikkinchi muhim xususiyati hisoblanadi. Shunday ekan, investitsiya muhiti umumiy investitsiya salohiyati va investitsiyalarni amalga oshirishda yuzaga keladigan xavflarning nisbati bilan belgilanadi. Investitsion muhit = Investitsion salohiyat - Investitsion risklar. Yuqoridagi formuladan ko'rinib turibdiki, investitsiya muhitining asosiy xususiyati investitsiya salohiyatidir. Investitsion salohiyati esa investitsion muhit va investitsion risklar yig'indisidan iborat. "Investitsiya salohiyati" tushunchasining ilmiy talqini nafaqat nazariy, balki investitsiya jarayonlarining faoliyat yuritishi va amalga oshirilishi muammolarini tadqiq qilish uchun metodologik asos hamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Словарь иностранных слов: 11-е изд. –М.: Рус. яз., 1984.
2. Samuelson P. Iqtisodiyot. –M.: 1992-yil.
3. Ensiklopedik lug'at. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti: ed. V. I. Kushlina, V. P. Chichkanova. –M.: RAGS, 2004-yil.
4. Laxmetkina N.I. Investitsion strategiyani oldindan qabul qilish: darslik. nafaqa. –M.: KNORUS, 2010-yil.
5. Гуськова Н.Д., Краковская И.Н., Слушкина Ю.Ю. Инвестиционный менеджмент. М.: КНОРУС, 2016. –438 с.
6. Валинурова Л.С., Казакова О.Б. Инвестирование. М.: Волтерс Клувер, 2010. 448 с.
7. Кармов Р.А. Инвестиционный потенциал и социально-экономические условия его реализации в трансформируемой экономике: автореф. дис. ... канд. экон. наук. –М., 2007. 146 с.
8. Малышев Р.Н. Инвестиционный потенциал государства в экономике современной России: автореф. дис. ... канд. экон. наук. Тамбов, 2007. –144 с.
9. Катасонов В.Ю. Инвестиционный потенциал экономики: механизмы формирования и использования. М.: Анкил, 2005. –328 с.
10. Тумусов Ф.С. Инвестиционный потенциал региона: теория, проблемы, практика. М.: Экономика, 1999. –272 с.
11. Толстолесова Л.А. Финансово-инвестиционный потенциал сырьевых регионов и стратегия его реализации // Вестник Тюменского государственного университета. 2011. № 11. –С. 120-126.
12. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.
13. А.А.Тафеева. Оценка инвестиционной привлекательности предприятия в условиях инновационного развития. Автореферат диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05– Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность)- Санкт-Петербург – 2011.
14. Saidov M.S. Ўзбекистонда табиий монопол ташкилотларни бошқариш ва тартибга солишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатлари // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. –№ 3, may-iyun, 2021-yil. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/11_Saidov.pdf
15. Saidov M.S. Globallashuv sharoitida tabiiy monopol tashkilotlar faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning institutsional xususiyatlari // "Ta'lim – tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlar, muammo va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy – amaliy konferensiyasi. –Toshkent 2022-y. 197-203 b. <https://zenodo.org/records/6585036>
16. Saidov M.S. Tabiiy monopol tashkilotlarni boshqarishning nazariy-uslubiy jihatlari // Iqtisodiyot va ta'lim / 2021yil 2-son. <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3104/816>
17. Saidov M.S. Tabiiy monopol tashkilotlarni boshqarishda raqobat muhitini rivojlantirish // Iqtisodiyot va ta'lim / 2021yil 4-son. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/125/121>
18. Saidov M.S. Tabiiy monopolialarni boshqarish va tartibga solishning xorij tajribasi // Iqtisodiyot va ta'lim / 2021yil, 5-son. <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/209/256>
19. Saidov M.S. Challenges and solutions of formation of competitive environment in regulation of natural monopolies // International Journal of Advanced Research in IT and Engineering. №11 2021. 45-58 ISSN: 2278-6244 <https://garph.co.uk/IJARIE/Nov2021/G-6.pdf>
20. Saidov M.S. Renewable Energy Sources and Ways of their Implementation in the Republic of Uzbekistan // INTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT ISSN (electronic): 2620 - 6269/ ISSN (printed): 2615 – 4021 Vol. 5 No. 1 | January 2023. P. 38-52. <https://journals.researchparks.org/index.php/IJEFS/article/view/3879/3668>
21. Saidov M.S. Ways of introduction of modern management mechanisms in the electric power sector of Uzbekistan // International Journal of Business Diplomacy and Economy Volume 2, No 1 | Jan–2023. –P. 98-110. <https://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/977/843>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.